

Kap 10 DE OLIKA SKIFTENA

Av Bertil Andersson och Helfrid Jansson

Allmänt om jordens skiftning

1. Det äldsta skiftessystemet kallades för *fornskifte*. Ett annat namn för samma sak är *hammarskifte*. Det byggde på Västgöotalagens bestämmelse att tomt är jords moder. Minsta tomt härvidlag var 20x10 alnar. Alla bönder skulle äga del av de uppplade inägorna.

2. Under tidig medeltid började en ny princip att tillämpas. *Solskiftets* idé var att den uppbrutna jorden skulle delas, så att den gård som låg längst i öster fick teg nr 1. Slutligen fick den västligaste gården den sista tege.

3. *Tegskifte*: Den uppbrutna jorden fick de tre första åren brukas av den som brutit upp jorden. I fortsättningen måste dock jorden delas med de andra jordägarna i byn. Tegskiftet, som byggde på rättvisepincipen, byggde på att gårdar skulle ha en del, eller teg, av alla gårderna. Tegarnas storlek berodde på gårdens storlek. Systemet med tegskifte medförde att varje gård hade ett otal småtegar. Detta medförde väldiga svårigheter vid brukning. Alla bönder som hade del av en åker var oftast tvingade att skörda samtidigt.

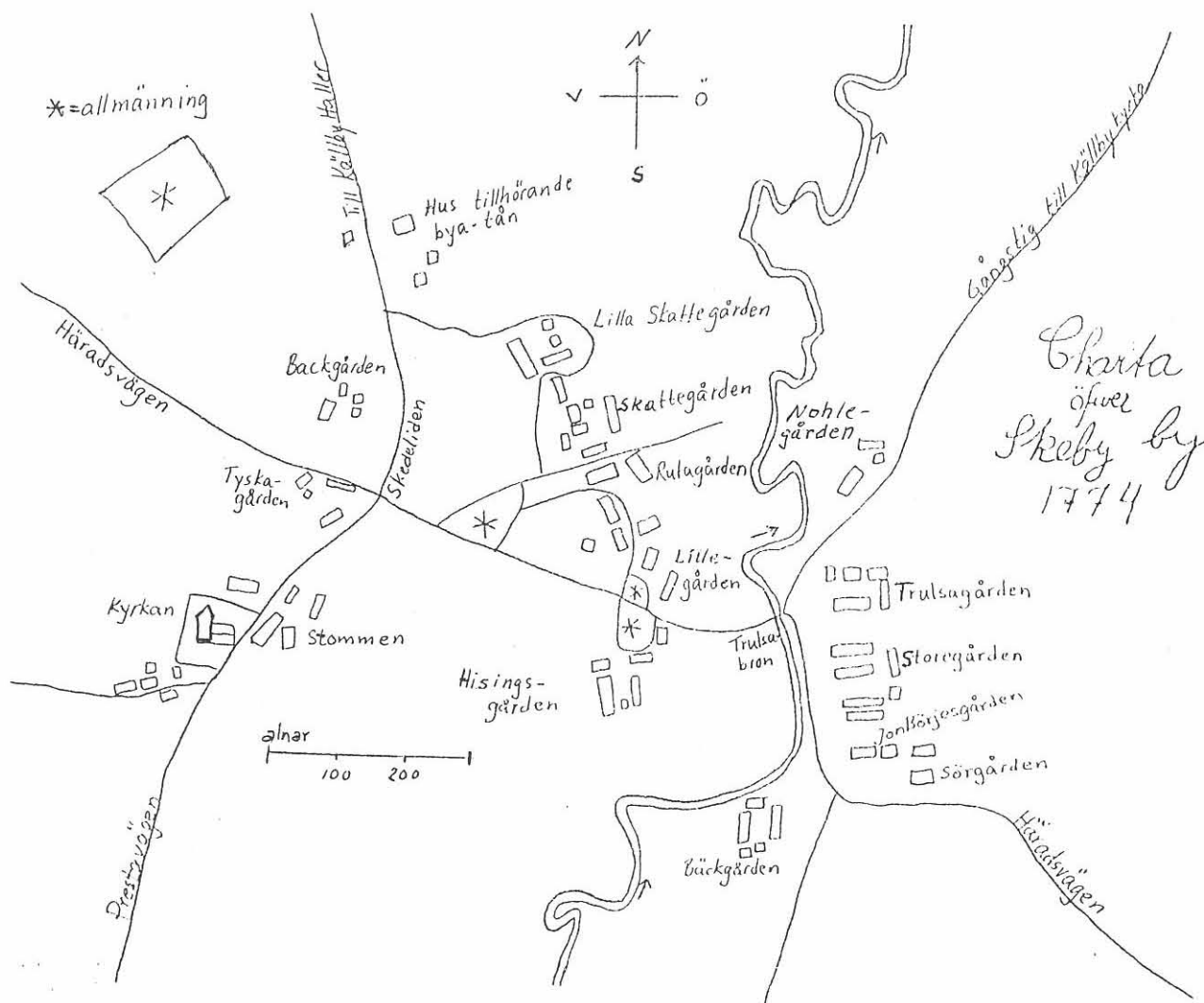
4. För att råda bot på dessa missförhållanden tillkom lagen om *storskifte* 1757. Det ordnades storskifte i Skeby

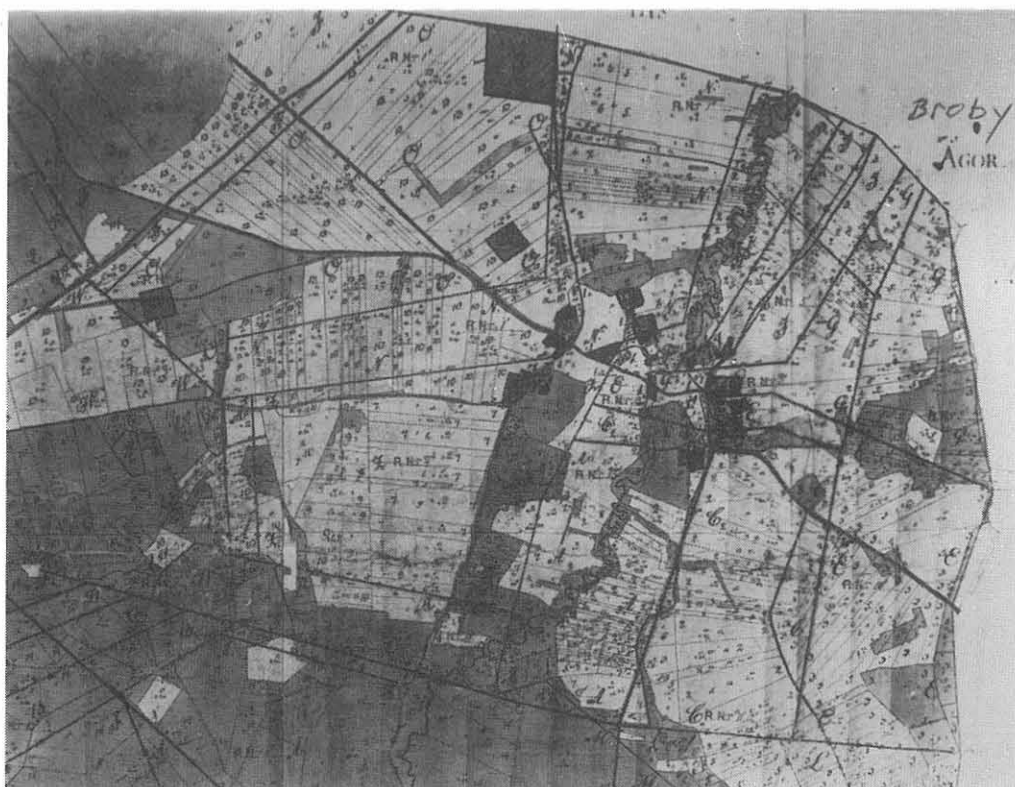
1778. Inga gårdar behövde flytta ut. Visserligen hade det blivit stora sammanhängande åkrar men fortfarande var det väldigt trångt bland husen i byn.

5. För att komma till rätta med detta ordnades *ensskifte* i socknen 1821. Då flyttade flera av gårdarna ut från byn. Enskifte kan sägas vara det viktigaste skiftet i Skeby. Det har fått bestående värde. Enskiftesreformens idé hade utformats av godsherrn Rutger Maclean på Svaneholms gods i Skåne.

6. Enskiftet väckte opposition bland Sveriges bönder. Därför kom stadgan om lagaskifte 1827. Det var ett slags modifierat enskifte. Varje gård fick oftast tre skiften att bruka. Många av de som flyttat ut vid enskiftet i Skeby hade nyodlat och åter fått teg vid teg. I denna socken genomfördes *lagaskifte* under 1800-talets sista halvsekel. Läs vidare i olika gårdsuppsatser om detta.

7. *Hemmansklyvningen* slutligen var ett medgivande genom ett beslut av år 1881 års riksdag att få dela gårdar (hemman) i mindre brukningsenheter. Särskilt under 1400-talet och 16- och 1700-talen var lagarna skärpta mot för små jordbruk. De ansågs att vara till men ur försörjningssynpunkt. Flera exempel på hemmansklyvning kan läsas i kap. 19.

Fotografi av storskifteskartan. Byn ligger något till höger. De kraftiga linjerna är gårdsgränser. Som synes är de helt olika mot de nutida gränserna.

Storskiftet

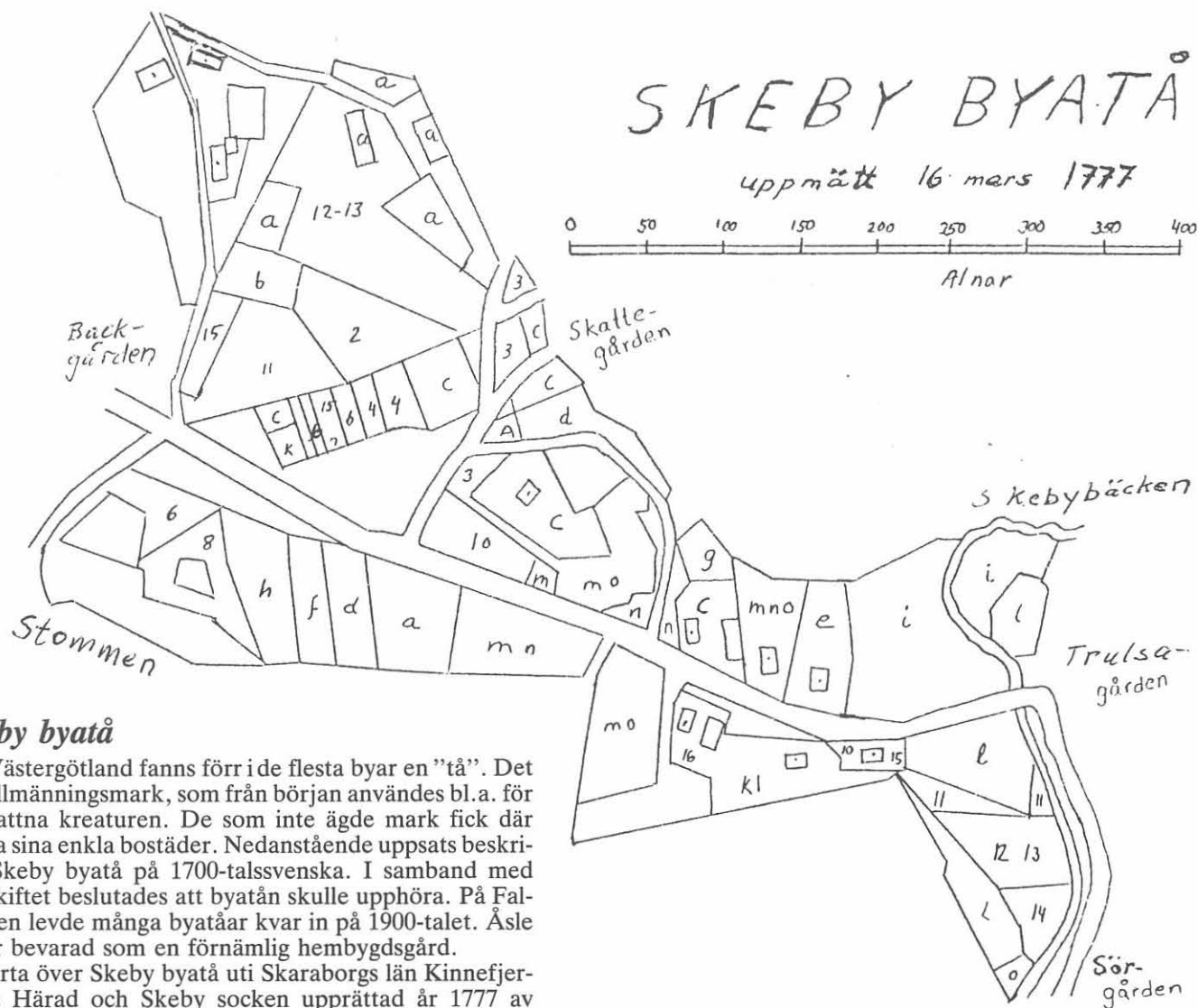
Storskiftet i Skeby gav inga bestående värden. Därför har Skeby sockengille valt att endast göra en kort uppsats om detta skifte. Det var prästen i Källby som tog initiativet till storskiftet. Det första mötet hölls den 8 maj 1776. Sedan hölls åtskilliga nya möten. Storskiftet genomfördes 1778. Inga gårdar behövde flytta ut. En gårds mark blev sammanfört till ett större skifte. Detta skifte låg ofta opraktiskt placerat i förhållande till var gårdens byggnader var belägna. T.ex. låg Lilla Skattegården i västra delen av byn. Men där fanns endast husen och kålgårdarna. Åkerskiftet var beläget i östra delen av byn, där Trulsagården nu har sina marker. Vilka som ägde gårdarna vid storskiftet framgår av gårdsuppsatserna. Storskiftet orsakade en del orättvisa och ledde därmed till osämja. En del bönder hade fått bättre jord och andra bönder hade fått sämre jord jämfört med det tidigare skiftet. Följande tabell visar hemmansförändringar i samband med storskiftet. De som fick minskningar var gårdar som blev missgynnade vid skiftet. Gårdar med förbättrad jord fick behålla sitt hemmansantal.

Beträffande typ av gård menas med "frälse" att det var en gård som endast kunde ägas av adelspersoner, präster och borgare. "Kronoskatte" var en vanlig privat gård. "Kronorustnings" var en typ av kronogård, som vid krig skulle kunna ställa upp med häst och ryttare.

Observera att Truveholm, som ej hörde till byn, ej berördes av storskiftet.

I storskifteshandlingarna finns även angivet vissa andra uppgifter. Skogen som fanns i Kristingamarken (i Truve) och i Södra Gärdet (Gömmet) var otillräcklig. Gagnvirke och "vedbrand" kunde köpas från kronoparken Kinneskogen och den västerut belägna Frälse-skogen. Däremot var "mulbetet" någorlunda tillräckligt i Skeby. Det förekom lite notfiske i Vätern, men vid stränderna var inte fisket lönsamt.

Gårdsnamn	Hemmansförändring i mantal	Typ av gård
Lilla Skattegården	1-3/4	Kronoskatte
Backgården	1/2-1/4	Kronorustnings
Skattegården	Oförändrat ett mantal	Kronoskatte
Arvid Olofsgården	1/2-1/4	Kronoskatte
Nohlegården	1/2-3/8	Kronorustnings
Tyskagården	1/2-1/4	Kronopipareboställe
Bengt Gisslesgården	1/4-1/8	Kronoskatte
Stommen	Oförändrat ett mantal	Kyrklig gård
Jon Trulsgården	1-1/2	Kronoskatte
Hisingsgården	1/2-1/4	Frälse
Storegården	Oförändrat ett mantal	"
Jon Börjesgården	1-1/2	"
Sörgården	1-3/4	"
Bäckgården	1-1/2	"

Skeby byatå

I Västergötland fanns förr i de flesta byar en "tå". Det var allmänningssmark, som från början användes bl.a. för att vattna kreaturen. De som inte ägde mark fick där bygga sina enkla bostäder. Nedanstående uppsats beskriver Skeby byatå på 1700-talssvenska. I samband med storskiftet beslutades att byatån skulle upphöra. På Falbyden levde många byatåar kvar in på 1900-talet. Åsle Tå är bevarad som en förnämlig hembygdsgård.

Karta över Skeby byatå uti Skaraborgs län Kinnefjerdings Härad och Skeby socken upprättad år 1777 av undertecknad.

Ågor: År 1778 den 16 mars vid lantmätning med Kinnefjerdings härad i Kollängens Tingshus vidkänna Karta övrigt och ägan vara till delningserfer gärdeskvitning fört och gällande dom. Ut Supra till Ågoras Kvitterade ägare. Jacob Hummelgren. År 1777 den 18 november, företogs i anledning av Skeby bys respektive och övriga Jordägares överenskommelse under den 17 oktober nästledne år, ägomätning och delning å bemålte Bys tåå, med därpå befintliga små Hagar och Täppor samt Soldate Boställes lyckor, vilket allt enligt förenämnde Förening kommer att delas Hemmanen emellan efter oförmedlade Hemmantalet, dock så att vart och ett Hemman får behålla sina Intäckter och erhåller fyllnaden av uteliggande Tåån, så vida det ej innehaver mer än vad på dess andel kan belöpa.

Varvid voro närvarande samtliga Hemmans åboerne, som icke allenast utviste huru långt Tåen borde beräknas och vilka Intäckter därtill rätteligen hörde, utan även tillkänna giva vad som från delningen skulle undantagas: Varefter avmätningen förrättades, och befines denna Tåå med allt vad därtill hör till utseende och läge sådan Kartans Figur Utvisar, och varutav efter skedd uträkning, Hemmanen erhöilo sina andelar på sätt här nedanføre omförmåles.

Sålunda vara avmätt, delt och beskrivit intygar Jacob Hummelberg.

A = Norra gårdet. B = Södra gårdet. C = Stomshagen. D = Mellomhagen. E = Krössningemarken. F = En allmänning eller Oxabete. G = En allmänning i Södra gårdet. H = Tåen uti byn.

No 1 Sven Lars eller Lille Skattegården:

B = Norra gårdet, F = Brogårdets norra skifte, G = Brogårdets södra skifte, H = Tomtelyckorna, J = Hemmerkersliderna, K = Övre östra skiftet, L = Övre västra skiftet, M = Havrejorden, N = Måssen, P = Åttingarna, Z = Grasslingeskiftet, R = Bäckgårdsskiftet, S = Östra Högebrovägsskiftet, T = Västra Högebrovägsskiftet, U = Hulebäcksskiftet, V = Kulleskiftet, W = Övre östra skiftet, X = Övre västra skiftet, Y = Havrejorden och Wallen, Z = Rovelanneskiftet, 24 = Torp Stattute, 25 = Kroka, 26 = Vall uti Stattute, 27 = Ängarna i Kroka, 28 = En äng uti Kroka, 29 = Gårdshagen, 30 = Dybackshagen, E = Krössningemarken, F = Allmänningarna i Norra Gårdet, G = Allmänningarna i Södra Gårdet, H = Tåen.

Skattegården: 35 = Trångegathagen i Norra Gårdet, 36 = Store Brobyhagen, 37 = Mellanhagen, 38 = Lille Brobyhagen, 40 = Hisingavallen, uti Södra Gårdet.

Rutagården A = Källbygårdets första skifte.

Nohlegården I Kjellbygårdet under A B C D, Q = Stigsmaden, Z = Grusslingsskiftet, 47 = en smal teg uti Jon Börjesgårdens Oxebetslycka.

Sörgården 90 = Skogslyckan, 91 = Skogshagen, 92 = Dybackshagarne, 93 = Gårdshagen, 94 = Krokängen, 68 Samhagen samfällt med Jon Trulsgård.

	tunnl. kappland		
<i>Sven Lars eller Lille Skattegården</i> under lit-a A undfår av Tåen under No 1	21 3/4 6 75/172		26 8/46
<i>Backen</i> innehavare under lit-a 6 ärhåller av Tåen under No 2	5 9 4/43		14 4/43
<i>Håkan Björns eller Skattegården</i> haver under lit-a C undfår av Tåen under No 3	21 7 8/43		28 8/43
<i>Arvid Olofsgård</i> äger under lit-a D bekommer på Tåen under No 4	12 ./4 1 145/172		14 4/43
<i>Nohlgården</i> innehaver på Tåen under lit-a E ärhåller av Tåen under No 5	7 7 4/43		14 4/43
<i>Tyskagården</i> haver på Tåen under lit-a F tilldeltes av Tåen under No 6	8 ./4 5 145/172		
<i>Bengt Gisslegård</i> innehaver dess fulla lott under lit-a G			7 2/43
<i>Stommen</i> innehaver under lit-a H undfår av Tåen under No 8	: 20 8 8/43		28 8/43
<i>Jon Trulsgården</i> äger under lit-a I ärhåller av Tåen under No 9	26. 2 8/43		28 8/43
<i>Hisingsgården</i> haver under lit-a K tilldeltes av Tåen under No 10	6 1/4 7 145/142		14 4/43
<i>Storegården</i> innehaver under lit-a L får till av Tåen under No 11	27 1 8/43		28 8 43
<i>Jon Börjesgården</i> äger under lit-a M undfår av Tåen under No 12	9 3/4 18 45/172		28 8/43
<i>Sörgården</i> haver under lit-a N erhåller av Tåen under No 13	9 3/4 18 75/172		28 8/43
<i>Bäcken</i> innehaver under lit-a O tilldeltes av Tåen under No 14	10 3/4 17 45/172		28 8/43
Det som från delningen blivit undantaget är följande:			
15 Tvänne Planteland varuti Hemmanen ägo lott äro	3/8		
16 En Backestuva med Kåltäppa och liten Wall utanföre om	4 3/4		
17 En vall som nyttjas till Samlingsplats för Grannarne	4 ./4		
18 En vall brukas till lertäckt innehåller	11 ./2		
19 En stor Sandgrop och Backe, till innehåll	16 1/8	1	7
	Summa	10	22

Enskiftet

Av Helfrid Jansson

Inledningen av detta stycke är omgjort till mer modern svenska.

Vi har behållit mer ålderdomlig svenska vad gäller gårdarnas skiftning.

År 1821 hölls åtskilliga möten i Skeby för att förbereda enskiftet. Vid det första sammanträdet den 9/5 gick man först igenom nödvändiga formaliteter. Vidare granskades den under vintern omgjorda kartan. Detta samman-

träde avslutades med att samtliga gick ut på byalagets marker för att taxera dessa.

Skiftesförrättningen hade begärts av fältväbeln G. Kjellberg på Tyskagården. Efter den skedda värderingen vid det fortsatta sammanträdet åtskiljdes bönderna. Endast sökande G Kjellberg vågade anmäla sig för enskifte. De övriga lantbrukarna var rädda för att starta ett skifte då risken att deras gårdar skulle tvingas flytta ut var stor.

Godemännen berättade att värderingsbeskrivningarna hade blivit kompletterade efter uträkning på kartan. Först skulle ny mark mätas upp för Tyskagården. Man skulle där göra två uträkningar av odlingsmarken. De skulle gå från korsvägarna vid "Sahlbergs" uppåt marken. De skulle vidare sträcka sig nedanför ängarna mellan landsvägen och Krutbruket (Dalvik) samt Truve hemmansägor. Dock skulle Lilla Skattegårdens ängshalva vid Truve, vilken sammanhängande med utmarken intill, tillfalla ett annat hemman.

Godemännen och lantmätaren visade hur de ansåg att den uppgjorda planen för de övriga gårdarna i bylaget skulle uträknas. Det var viktigt att de inblandade bönderna kunde förstå tanken bakom enskiftet. Det gällde för både enskifteslotterna och utmarksskiftena.

Före nästa sammanträde förklarade godemännen att bönderna skulle infinna sig hos lantmätaren för att bese resultatet av uträkningarna av den föreskrivna enskiftesplanen. De skulle då göra de anmärkningar, vartill planen kunde orsaka.

Nästa möte hölls den 9/7. Även denna gång var sammanträdet i Storegården. Förutom de personer som var närvarande vid det förra mötet så infann sig "Å Kongl. Maj:ts och Kronans vägnar Kronolänsmannen J. Nordstedt genom sin skrivare S.J. Forsblad, Å Wästgöta-Dahls Regementes vägnar Fänriken Wälborne G.W. Pålhman och å Domkapitlets vägnar Commministern H.S. Amneus". De nu renskrivna taxerings- och ägobeskrivningarna över Skeby byalags ägor upplästes. Det gällde att göra en rättvis värdering av de marker som var tjänliga till åker och äng. Det gällde även för de marker som skulle fördelas till skog och utmark. Dessa beskrivningar blev lämnade utan anmärkning. De blev bestyrkta med godemännens, indelningshavarnas, jordägarnas och de fullmäktiga personernas underskrifter.

Den därefter företagna skiftningen gjordes efter följande plan: *Tyskagården* som Enskifte sökt, utflyttar och får sitt skifte med Utmarken sammanhängande först av Ängarne och Holmarne utmed Truve Hemmanens och Krutbrukets ägostränser, samt vidare av Odlingsmarkerna, så väl i Norra som Södra gårdet.

Backgården alldenstund detta hemmans Tomteplats är belägen för det mästa intill de ägor som till Utmarken äro beräknade, så kommer det att utflyttas och förläggas i Norra och Södra Gårderna, intill Tyskagården, samt får till äng Holmarne vid Truve samt Utmark där vid, så väl som av Backarne omkring och inom Enskiftet, och till Skog, sin och Tyskagårdens Krössingsmarker.

Stommen, Detta Hemman såsom vid frånskilt de övriga Byhemmanen, samt på en torr och bekvämlig plats beläget, erhåller kvarliggande sina ägor Innom Enskiftet för det mästa i Södra, samt till en del i Norra Gårdet samt en del Utmark intill sin Skog i Krössningsmarken och större delen i Södra Gårdesmarken.

Bengt Gisslesgård, såsom uti Bylaget beläget obekvämt för utrymme omkring sin Bostad; utflyttar, och erhåller sitt Enskifte Söder om Stommens Skifte i Sörgården, med en del Utmark där intill samt fyllnaden därav vid sitt Skogsskifte i samma Gärde. (Bengt Gisslegården = Lillegården)

Hisinggården, likaledes innuti Byn beläget, utflyttas, samt får sitt Enskifte ytterst i Södra Gårdet, emot Hangelösa Bys gräns, med utmarken därintill samt Skogsskiftet nära därintill.

Lilla Skattegården, sämre bebyggd och belägen än Store Skattegården, utflyttar i Södra Gårdet intill Hisinggården, och får med Enskiftet större delen av Utmarkerna därvid, intill Sockne vägen, samt resten av Utmarken vid sin Skog intill Tyskagården.

Store Skattegården, erhåller kvarliggande, sitt Enskifte uti Norra Gårdet på tvenne ställen, samt Utmarken där-

emellan och sin med Lille Skattegårdens Skogsskiften Krössningsmarken, så väl som Skogsskiftet i Södra Gårdet.

Arvid Olofsgård, bekommer kvarliggande sitt Enskifte intill Store Skattegården på ömse sidor om Bäckan i Norra Gårdet, samt Utmarken nedåt och Sjön i samma Gärde och sin, så väl som Lillegårdens och Nohlgårdens Skogsskiften i Krössningsmarken. (Arvid Olofsgården = Rutagården).

Nohlgården, får kvarliggande sitt Enskifte i Norra Gårdet intill Arvid Olofsgård, på ömse sidor Kyrkostigen åt Kjalby, vilken till 3 alnars bredd bibehålles och en del av sin Utmark i samma Gärde nedåt Sjön samt fyllnaden intill sitt Skogsskifte i Södergårdet.

Trulsagården, kvarligger och får sitt Enskifte, uti Norra Gårdet intill Nohlgården, samt hagarne nedföre sin Tomteplats, Utmarken nedåt Sjön i samma Gärde samt gamla Skogsskiftena i Krössningsmarken och Södergårdet bibehållna.

Storegården, bekommer sitt Enskifte uti Södra Gårdet emot Broby gräns med bibehållandet av sin Tomteplats i Byn, jemte utrymme av Norra Gårdet däremellan och Sörgården, samt ängshagar nedföre Gården. Utmark i Norra Gårdet nedåt Sjön med bibehållandet av sin därstädes infredade Beteshage så väl som gamla Skogsskiftena uti Krössningsmarken och Sörgården.

Jon Börjes- och Sörgårdarne, samma ägare tillhöriga, ärhålla kvarliggande sitt Enskifte tillsammans utföre Tomteplatserna av Sörgården och Krössningsmarken så väl som fyllnaden av Utmarken därintill.

Bäckgården, får kvarliggande sitt Enskifte på ömse sidor Bäckan i Södra Gårdet, sin och Hisinggårdens Krössningsmarker, samt Skogsskiftet med Utmarken därintill i Sörgården.

Allmänningar

De av Byemännen utstakade, 3 sandtäckerna i Norra gårdet, tillsammans 8 tunnland 30 kappland, utrymme till Tomte-plats för By-smeden söder om landsvägen i Byn till 50 alnar i kvadrat, samt Smedjeplats och Fattigtuge-plats norr om landsvägen i Byn, till 25 alnar i kvadrat och Vattendammen i Byn beräknad efter gamla ytan på kartan, förbliva samfälta för hela Bylaget.

Några bestämmelser

Enskiftet skulle tillträdas samma höst, såvida det ej dessförinnan vann laga stadsfästelse.

Husflyttningarna skulle vara verkställda senast hösten 1825. Men det lämnades ersättning i annan jord efter värdering för den plats med nödigt utrymme däromkring som de upptaga så väl som för därintill belägna Krydd- och Kåhlgårdar.

De kvarliggande Hemmansägarna äro skyldige efter det förmedlade Hemmantalet, enär därom tre dagar förut tillsägas, till nya Tomteplatserna avföra de utflyttandes alla hus med därtill hörande nödig halm och sten.

Den eller de, som efter tillsägelse ej infinner sig, med ökar och nödvändigt arbetsfolk, att husflyttningen verkställa, betalar för varje dag till den eller de som dess skyldighet sig åtager 2R Banco. (ökar = kärror).

Husens nedrivande och uppsättning ombesörja de utflyttade själva emot följande kontanta ersättning: R Banco = Riksdaler Banco.

Tyskagården erhåller R. Banko	200:--
Backgården	200:--
Hisinggården	200:--
Bengt Gisslesgård	150:--
Lille Skattegården	500:--
Summa R. Banco	1250:--

Uti *Spannemål* erhåller följande utflyttande hemman ersättning:

Backgården	24 tunnor korn	12 tunnor ärtor
Tyskagården	18	6
Hisingsgården	18	6
Bengt Gisslesgård	12	6
Summa	72 tunnor korn	30 tunnor ärtor

Dessa spannmålsersättningar betalas till 1/6 del om året, och sker första avbetalningen 1-ste december 1882, samt sedemera samma tid de övriga åren -. av:

Backgården	med 9 tunnor korn	4 tunnor ärtor
Sörgårdarne tillsammans	20	8
Storegården	16	6
Jon Trulsgård	9	4
Nohlgården	4	2
Arfwid Olofsgård	4	2
Store Skattegården	10	4
Summa	72	30

Uti ersättning för *lämnad gödsel* jord erhåller:

Hisingsgården	600 lass
Lille Skattegården	1100
Tyskagården	600
Backgården	900
Bengt Gisslesgård	300
Stommen	150
Summa gödsel	3650 lass

Förestående *gödsel ersättningar* betalas av till 1/6 om året och sker första avbetalningen år 1823.

Backgården med	450 lass
Sörgårdarne	900
Storegården	900
Jon Trulsgård	450
Nohlgården	30
Arfwid Olofsgården	200
Store Skattegården	450
Summa gödsel	3650 lass

Vagnarna vara denna gödsel utföres, skola invändigt vara 3 alnar lång samt 1 aln breda, och böra med grunderna var 9 tum höga, samt däröver läggas vanlig råga. Den gödsel som i ersättning lämnas skall vara fri från blandning av halm och jord samt skall utföras till hälften av ersättningstagarna och ersättningsgivarne, på anvisat ställe av de förstnämnda.

Ersättning för *ouppodlad* jord erhåller:

Tyskagården	R. Banko	160:-
Backgården		100:-
Bengt Gisslesgård		100:-
Hisingsgården		100:-
Summa	R. Banko	460:-

Dessa medel utbetalas till hälften den 1 juni åren 1822 och 1823 av:

Backgården med R. Banko	60:-
Sörgårdarne	100:-
Storegården	90:-
Jon Trulsgård	60:-
Nohlgården	35:-
Arfwid Olofsgården	35:-
Store Skattegården	80:-
Summa	R. Banko 460:-

Till anskaffande av *vattentillgångar*, erhåller:

Tyskagården med R. Banko	25:-
Backgården	25:-
Bengt Gisslesgård	25:-
Hisingsgården	25:-
Lille Skattegården	50:-
Summa	R. Banko 150:-

Förestående ersättningar betalas då utflyttningarna äro verkställda av:

Backgården med R. Banko	13:-
Sörgårdarne	28:-
Storegården	26:-
Jon Trulsgården	13:-
Nohlgården	7:-
Arfwid Olofsgård	7:-
Store Skattegården	28:-
Stommen	28:-
Summa	R. Banko 150:-

Före enskiftet låg gårdarna väldigt tätt. Men ännu ligger Trulsagården och Storegården (Eytons gård) väldigt nära varandra. På bilden från 50-talet hörde de två husen till höger till Storegården. Övriga hus hörde till Trulsagården. Trulsabron syns till vänster.

Övriga bestämmelser

De hemmansägare som genom ombyte av Utmarks och Skogsskiften, lämnar någon *Skog-beväxt mark*, äga rättighet att å sina gamla skiften begagna ståndskogen till avröjning efter husbehov uti 10 år vad Barrskogen beträffar, men lövskogen endast i 3-ne år, räknade från den dag Enskiftet tillträdes, så vida icke något utbyte av Skog, emellan delägarne kan inträffa.

Vägar till 8 alnars bredd skola över Utmarksskiftena på tjänliga farställen öppna hållas, till åtkomst av varje hemmans från allmänna vägarne belägna Utmarksskiften, så väl som de avsatta sandtakter.

Den eller de, som på sina gamla ägor innehaver *Soldate äng*, *Jordpantare*, *Backstugusittare* eller *Torpare*, äro skyldiga själva ombesörja deras flyttning samt ifrågakommande ersättning, utan tillhjälp av övriga delägare.

Stängsel så väl omkring Byelagets område, som emellan Enskiftes och Utmarkslotterna skola av Lantmätaren så snart som Enskiftet vunnit stadsfästelse fördelas, varpå Enskiftes lotterna jemte Byelagets rågångar genast skola med stängsel fredas, och Utmarksskiftena därefter, så fort medhinnas kan, dock bör denna stängsel även inom ett år efter delningens slut vara ilaga ståndsat.

Med stöd av 16 § uti 1812 års Kongl. Enskiftes förordning, få förrättningsmännen till *understöd för de utflyttande* hemmanen, av Kongl. May:t och Kronans medel föreslå En R Banko för varje tunnland uppodlad, samt Två R Banko för varje tunnland ouppbruten jord, de utflyttande innom sina Enskiftes gränser som odelbara erhållit, och kommer beloppet av Lantmätaren vid förrättningsens slut, ett särskilt protokoll, att efter uträkning beskrivas.

Herr Fältwäbeln Kjellberg förklarade sig efter en stunds fundering nöjd med Enskiftet, men sa sig hava förmodat att han skulle erhålla större ersättning. Även Lilla Skattegårdens Bengt Gisslesgården och Hisingsgår-

dens bönder förklarade sitt missnöje, men kom på den stipulerade tiden 14 dagar ej in med någon klagoskrift, så de förklarade sig vid sammanträde den 27 juli 1821 villiga godkänna skiftet för Skeby by.

Vargberättelser

Det är nog inte mycket att förvåna sig över oviljan att bryta upp från bygemenskapen och den trygghet som denna innebar för människor och djur. Vi behöver bara tänka på de vilda djuren såsom vargen, som då fortfarande fanns här på socknen. Så sent som omkring år 1840 eller 1839 när folk skulle gå till julotta i Källby kyrka låg vargar på lur vid vargastråket som gick mitt i emellan Trädgårdstorp och Källby Korsväg.

Nere ifrån och över mossen gick stråket över Skattegårdens marker på Skebyåsen ner genom skogen vid Gömmet över Nohlegårdens svedja. Ett rykte gör gällande att just vid Nohlegårdens svedja sköts den sista vargen här i Skeby. Stråket fortsatte ner till Öredalsån och bort i Sävere. Ett annat vargastråk gick åt Broby över Ähle och Nohlebo där det gillrades fällor för vargen.

En stuga låg bakom nedre Backgården. 1838 fick de som bodde där en gris i sitt svinhus riven av en varg. En liten flicka född 1836 skulle gå ut och göra sina behov. Något "dass" fanns ej. Flickan dröjde ute, varför mo-

dern gick ut för att se vart hon tog vägen. Då kom den lilla fram och sa: "Mamma mamma, en vovve är här". Vargen satt då en bit ifrån och viftade med svansen mot marken. Detta hände hod Skräddarns vid vägen, farfar till Richard Johansson på Svanvik.

Vid Nohlebo fanns som ovan nämnts en vargagrop. Stråket till denna gick strax bakom Nohlegården, nere i byn, så inte var vargarna så särskilt rädda av sig fast de var nära byn. En präst skulle en söndag gå över till predikan i Ova kyrka. Det hände sig inte bättre än han ramlade rakt i vargagropen. Där var en varg före honom. En knekt som skötte om vargagraven kom dit för att se efter om något kommit i den. Han hade därför en stege med. När han kom fram blev han mycket överraskad över att höra någon prata där nere. Prästen sa "Vargen sitter vid ena sidan och jag vid denna". När knekten sköt ner på vargen blev det alldeles tyst i varggraven. Vilket kom knekten att säga: "Det blev visst två flugor i en smäll". Men prästen var bara chockad av lufttrycket så när knekten stack ner stegen kom prästen upp. Knekten bodde på ett soldattorp under Ähle gård i Broby och händelsen inträffade mellan 1825–1830.

Vid Nohlegårdens svedja nere i Vålta fanns också en vargagrop, så det var väl i denna som den sista vargen sköts. Efter 1850 har vargen här i Skeby varit helt utrotad.

Kap. 11 JORDBRUKET FRÅN ÄLDRE TIDER OCH FRAM TILL 1955

Det mesta är författat av Ivar Jansson på femtiotalet. Mindre delar är skrivna av Bertil Andersson och Evert Svensson 1985.

Troligen har den första befolkningen i våra trakter dragit hit från kusterna genom Göta Älvdal och sedan över Väneren. I början livnärde de sig på *jakt* och *fiske*. Senare började jorden *odlas* och man började med *boskapsskötsel*. Detta var ända in på 1900-talet den viktigaste näringsgrenen.

I en gammal skrift från 1784 * angives att det var ganska ont om skog. Allmogen fick iakttaga stor sparsamhet med trävirket. Även C. J. Ljungström anger i sin häradsbeskrivning 1871 "Funnes mera skog skulle bägge häradernas yta vara behagligare. Den var det fordoms dags då höjderna såsom Brakelund, Skebyås, Kinnekulles nedre lägringar, då öarna i Väneren och slätterna på Kålland hade lummiga lundar av ek och annan *lövskog*. Att eken varit talrik visa ej mindre kvarlevorna av detta träslag än även de gamla Domböckerna, vari ekskog omtalas gång efter annan och aldrig någon annan skog nämnes".

Ekskogen är numera helt borta. Numera förekommer mest *barrskog* till husbehov och till avsalu i mindre mängd. Nästan alla gårdar har skog. Den största arealen har Stommen, vars skog förvaltas av Stiftsnämnden. Skebys skogar heter Gömmeskogen, Truveskogen och Östgårdsskogen. Mindre skogspartier finns längs stranden av Kinnevikens och på Skebyåsen.

Jordbruket 1784

Ur prostens Sundholms beskrivning * är följande citat hämtade.

Språket har moderniserats en del. "Åkerbruket idkas med harv, plog och krok, och indelas i allmänhet vart annat år träda eller så att hälften av jorden är besått med Råg, Hvete, Korn, Blandkorn och Havre. Ärtelyckorna * Olof Sundholm "Beskrivning över Källby pastorat 1784". Sundholm (1752–1819) var präst, bl.a. prost på Torsö.

inhägnades av trädet. Årliga utsädet per medium taget över hela församlingen kan ej uppgivas till högre än 20 högst 25 tunnor då ärtorna inräknas".

Här följer ett nytt citat: "Början av vårearbetet göres med ärtutsädet i april och den andra säden därefter, allt som väderleken passar och jorden befines tjänlig. Avbärningen sker med lia, så på hvete och råg som vårsäden. De förra sädesslagen bindes i kärvar och sättes i travar, men den senare stäckes och inköres med håvevagnar, tröskas med prägel, hämtas skakas med såll, kastas och rengöres vidare av några medels sållande och drösslände. Planteringar av jordfrukter (rovor m.m.), lin, hampa och tobak idkar allmogen till husbehov, men fruktträd och humle är ej mot behovet svarande.

Ångarna är i allmänhet svaga och mulbetet uselt". Nytt citat: "Åkern hägnas merendels med gårdsel av träd, dels med stenhag, jordvallar och stora diken så att med skogen hushållas det mesta som möjligt är. Ved och sågstockar finns ej till avsalu, ej heller brukas svedjande i församlingen.

Boskopen är liten till växten och merendels mager, för brist på tillräckligt hö och gott bete, men boskapssjukdomar höras sällan utav, undantagandes rödsjukan varav nyss ankomna (nyköpta) kreatur ofta besväras. Biskötelsen har på några år tämligen tilltagit så att i församlingen finnes ungefär 100 bikupor. En del av invånarna i Kjällby och Skeby socknar idka ett litet lönande fiske i Kinnevikens". Så långt prostens Sundholm.

Jordbruket 1871

I Ljungströms beskrivning * anges följande sädesslag: "Hvete, Larsmässoråg, någon gång även höstråg, vårråg, vårvete, korn, havre och blandkorn (korn och havre

* Ljungströms "Kinnefjerdings och Kållands härader samt staden Lidköping" 1871.